

Ez a szöveg, bár oda készült, nem került bele a DESZKA FESZTIVÁL emlékkönyvébe, és másutt sem jelent meg. E helyütt változtatás nélkül, dátumozva közlöm.

DESZKATOLÓGIA

Gemza Péter igazgatónk kért fel, hogy a többiekkel együtt én is írjak valamit a Deszka-emlékkönyvbe a Csokonai Színház művészeti műhelyének tagjaként. Így született ez a szöveg. Személyes visszatekintés az elmúlt évek történéseire, töredékes számvetés. Mielőtt írtam, nem olvastam el mások írásait, a tartalmat nem egyeztettem senkivel. Én így láttam, így éltem át, így tudom.

Ráckevei Anna majd Gemza Péter igazgatósága alatt vettem részt a Deszka Fesztivál formálásában. Előzőleg a Vidnyánszky Attila által irányított művészeti tanács határozta meg a programot, a még korábbi években az alapítónak számító Drámaíró Kerekasztal volt a hangadó. Zárójelben jegyzem meg: sokat köszönhet a fesztivál Horváth Patrícianak, aki ezekben az első években összehangolta a drámaírók és a művészeti tanács igényeit, majd fő szervezőként biztosította a logisztika zökkenőmentes működését. Rálátásom már első debreceni pillanataitól kezdve volt a Deszkára, de akkor még nem alakítottam: a Csokonai Mozgókép Műhely vezetőjeként dokumentációs, promóciós és olykor filmkészítői feladataim voltak vele kapcsolatban.

Amikor a művészeti műhely dramaturg státuszú tagjaként a program összeállításában nekem is részem lett, lassanként új alapokra helyeztük a fesztivált. Azon kívül, hogy új logót kapott, és korszerű (olykor nem praktikus) vizualitással ruháztuk fel kiadványait, minden évadban igyekeztünk a Kárpát-medence teljes területét módszeresen és alaposan feltérképezni, hol bukkannak fel jó minőségű, kortárs magyar szövegekre épülő előadások. Részletes online adatbázist alakítottunk ki és működtettünk. Minden évben több határon túli magyar területről is hoztunk előadásokat, mindenkori anyagi lehetőségeink függvényében. A trianoni emlékévkben tervezett fesztiválunk pandémia miatti meg nem valóságának talán legfájóbb eleme, hogy nem mutathattuk meg a debreceni közönségnek a kassai *Ma már nem mész sehova*, a szabadkai *A kút nem kiút*, a kolozsvári *99,6 %*, a szatmárnémeti *Raszputyin*, a székelyudvarhelyi *Kovács János meghal* című bátor és nagyszerű előadásokat.

Bevezettük a HÁZI BÖLCSEK intézményét. A megnevezést ironikusan kívántuk használni, de ez nem mindig sikerült. Széles látókörű, hiteles és a szakmájukban elismert személyeket (drámaírókat, rendezőket, dramaturgokat, elméleti szakembereket, tervezőket vegyesen) hívtunk meg, hogy nézzék végig fesztiválunk kínálatát, és adjanak közös tanulságokkal szolgáló visszajelzést a megjelent alkotóknak. Megváltoztatva a korábbi gyakorlatot, a Deszka napjait az előző délután és este látott előadások feldolgozásával indítottuk. Ezeket a szakmai beszélgetéseket éveken át jobb híján én magam vezettem, és rengeteget tanultam belőlük. A fesztivál zárásakor a házi bölcsek a teljes programról, válogatói-szervezői munkánk minőségéről is visszajelzést adtak. Újításunkat többen is bírálták, mondván, a korábbi évek kötetlen éjszakai beszélgetései sokkal inkább képesek voltak fesztiválhangulatot teremteni. Az utolsó években dinamizálni kezdtük a szakmai beszélgetéseket: bővíteni a bölcsek körét, hogy minél színesebbek és minél több szempontot felvonultatók legyenek a visszajelzések, valamint felkészült moderátorokra bízni a viták irányítását. E belső változásokat is megakasztotta a pandémia.

Megteremtettük a GÖRDESZKA felületet. Egyetlen fesztiválon belül, egymással gondolati kapcsolatba lépve jelenhettek meg a felnőtteknek és a gyerekeknek, illetve az ifjúsági korosztálynak szánt kortárs magyar szövegek színpadi megvalósulásai. Egyforma figyelem övezte mindegyik korosztályt, ugyanazok a házi bölcsek adtak visszajelzést valamennyi darabra. Az évek során egyre nagyobb súllyal jelentek meg színházi nevelési előadások is a programban. A Gördeszka elindítása volt az első lépése annak a folyamatnak, melynek során a Csokonai Ifjúsági Program színházunk művészeti profiljának meghatározó elemévé vált. Nem köztudomású, hogy a Gördeszka közvetlen gondolati előzménye egy meg nem valósult kiállítás terve volt. Ráckevei Anna mint igazgató és Gemza Péter mint művészeti vezető egy nagyszabású Blattner Géza emlékkiállítással szeretne volna elindítani közös művészeti programját, az akkori MODEM-mel együttműködve, felhasználva Péter franciaországi szakmai kapcsolatait. A debreceni születésű, majd Párizsban világhírűvé vált bábművész szellemisége mindkettejük számára vállalható kiindulópont volt. A kiállítás az Országos Színháztörténeti Intézet halogató, nem konstruktív hozzáállása miatt nem tudott megvalósulni. Lett helyette Gördeszka.

Program-összeállításainkban a korábbiakhoz képest tágítottuk a kortárs magyar dráma fogalmát. Társulatok által szerkesztett, kitalált vagy formált szövegeket, dokumentarista, mozgásszínházi és performansz jellegű előadásokat is bátran beválogattunk, ha azokat magas színvonalúnak láttuk. Helyszíneinken otthon voltak a fővárosiak, a vidékiek és a határon túliak, a kőszínháziak és a függetlenek is. Együtt-gondolkodásként pozicionáltuk mindvégig a Deszkát, ellenálltunk annak a kísértésnek, hogy versenynek minősítsük és díjakat adományozzunk. Arra törekedtünk, hogy lehetőleg minden színpadi-szöveg teremtő műfajból mutassunk ízelítőt a debrecenieknek. Idővel ebbe az irányba módosult fesztiválunk megnevezése is: Deszka Fesztivál – a kortárs magyar drámáért.

Stratégiai együttműködést alakítottunk ki a Színházi Dramaturgok Céhével. Amikor Nyílt Fórum elnevezésű drámafejlesztő programjuk új lendületet vett, a Csokonai Színház lelkesen melléjük állt: azóta is helyszínt és színészeket biztosít a részleges felolvasások formáját öltő mindenkori második fordulónak, a szerzők jelenlétében zajló műhelymunkának, legtöbbször a Deszka Fesztivál keretében. E ponton érdemes azt is rögzíteni, hogy a Csokonai Színház művészeti programjának töretlenül része a kortárs magyar dráma rendszeres színpadi jelenlétének ügye.

Mindig ellentmondásos volt a viszonyunk a színházi kritikusokkal. Anyagi kereteink szűkössége miatt csak kis létszámban lehettek jelen a fesztiválon. Válogatásunk során fontos szempont volt az előadások kritikai visszhangja, ám nem kizárólagos. Előfordult, hogy a kritikusok által magasba emelt előadást nem hívtunk meg, de olyan is, hogy megmutatásra méltónak, sőt igen kiválónak értékeltünk olyan előadást, amelyet a kritika lehúzott. Kézenfekvő lett volna, hogy a Drámaíró Kerekasztal aktivitásának megszűnte után valamilyen szervezett formában színházunk bevonja a kritikusokat a mindenkori válogatásba, ám ezzel a lehetőséggel a színház vezetése nem élt. Így aztán a művészeti műhely magára volt utalva. Biztos, hogy nem végeztünk hibátlan munkát. Ritkán előfordult, hogy valamilyen másodlagos stratégiai ok miatt került a válogatásba egy-egy általunk is gyengébbnek ítélt előadás. Utólag is szégyellem magam miattuk. Olyan is történt, hogy csak túl későn tudtuk megszólítani valamelyik előadást, ezért egyeztetése nem volt már lehetséges. Az ilyesmik háttérében az állt, hogy a színház aktuális éves költségvetése sokszor csak megkésve került elfogadásra, s a Deszka szokásos időpontja az év korai szakaszára esett.

Voltak döntési helyzetek, amelyeket bátorságpróbaként éltünk meg. Dicstelenül elbuktuk *A bajnok* és *Az ügy* bátorságpróbáját. Mindkettőt erős előadásnak láttuk, mégsem jelentek meg a Deszkán. Nagy győzelmet arattunk viszont a *Titkaink* esetében. A nagyszínpadra engedték fel a nem oda készült előadást, s nem leszűkített nézőtér elé. Ahogy mondani szokás: még a csilláron is lógtak. Óriási siker volt, s máig emlegetjük, hogy a POSZT nem válogatta be versenyprogramjába az akkori évad eme legfontosabb előadását, bezzeg mi elhoztuk a Deszkára!

Mindig olyan drámaírókat választottunk díszvendégnek, akinek legalább két művét megmutathattuk az adott évben a fesztiválunkon, mert nemcsak az alapszöveg, hanem annak színpadi feldolgozása is kellően magas színvonalú volt megítélésünk szerint. A pandémia miatt meg nem valósult 2020. évi Deszkán Hajdu Szabolcs lett volna a díszvendégünk, és először lett volna együtt látható a Látókép Színházi Társulás nagyszerű színpadi trilógiája. Lett volna. Legalább e sorokkal megőrzöm akkori szándékaink emlékét.

Ha debreceni illetőségű szerző vagy téma bukkant fel a láthatáron, a szokásosnál is élesebben figyeltünk. Fontosnak gondoltuk, hogy a fesztiválunknak otthont adó város szellemét minél plasztikusabban megjelenítsük.

Célunk volt, hogy minden évben hozzunk külföldről olyan előadást is, amely kortárs magyar szerzőjű ugyan, de nem magyar nyelven született. Ez olykor megvalósult. Amikor nem, leginkább az anyagiak hiánya miatt nem. A Deszka Fesztivál mindig alulfinanszírozott volt, soha nem rendelkezett a ténylegesen szükséges kapacitásokkal, és mindig jelentős anyagi áldozatot igényelt a Csokonai Színház saját költségvetéséből. Voltak ugyan évek, amikor részesült központi támogatásból, de akkor is pótolni kellett hozzá. Ugyanezen prózai ok miatt bizonyult hiábavalónak azon állandó törekvésünk is, hogy a meghívott társulatok több napig velünk legyenek, egymás előadásait is láthassák, részt vehessenek a szakmai vitákon. Ezt amúgy a mai napig nem vagyok képes felfogni. Kortárs magyar drámai szövegek születése, pláne magas művészi színvonalú színpadra kerülése: stratégiai érdek, nemzeti kincs. A DESZKA ilyen szempontból a magyar nyelvterület legfontosabb színházi fesztiválja. Ha valaki veszi a fáradságot, és végignézi a programját, pontos diagnózisát kapja az ország (a nemzet?) aktuális bajainak. Hol fáj, mi fáj, miért fáj. Sőt talán még használható ötleteket is nyer, melyik baj miként gyógyítható. Soha nem nyílt alkalmunk, hogy ennek jelentőségéről a döntéshozók színe előtt személyesen érveljünk. Az idén esedékes jubileumi Deszka Fesztivál megrendezésére tudtommal egyetlen fillért sem kapott a Csokonai Színház külső forrásból, teljes egészében saját kurta költségvetéséből gazdálkodik ki, ha egyáltalán képes lesz megvalósítani. A Nyílt Fórum idei második fordulóját halmozott kapacitáshiány miatt lemondani kényszerültünk. Noha közelít a pillanat, amikor megszokott, új és felújított játszóhelyei alkalmassá teszik Debrecent egy technikai értelemben is magas színvonalú színházi fesztivál megrendezésére; a város magát az *Irodalom Városaként* igyekszik (joggal) megjeleníteni; sőt híreink szerint a Drámaíró Kerekasztal is feltámadt tízévesi tetszhalott állapotából, komor felhők látszanak gyülekezni a szálkás égen.

Kelt Debrecenben, a Színházi Világnapon, 2022-ben.

Mispál Attila